

UDRŽET SE V KONDICI.
Čeští senioři pracují častěji než před osmnácti lety. Pokud nechtějí třít bídu s nouzí, nemají často jinou možnost.

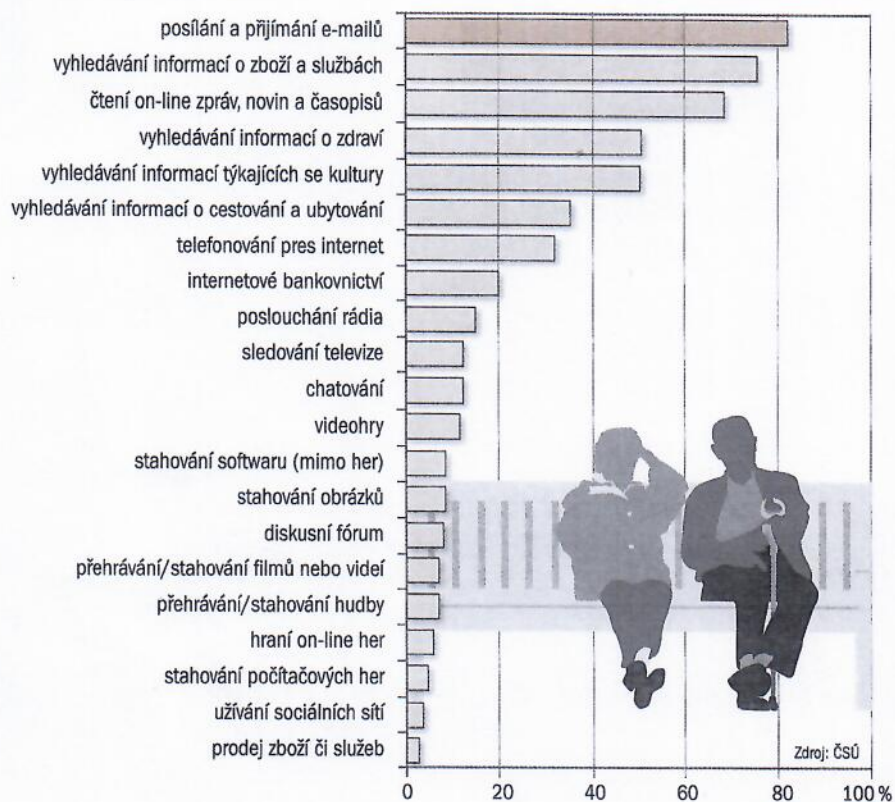

Češi zestárli. Na státní důchod zapomeňte

Populace České republiky od počátku tisíciletí zestárla o 4,2 roku a tuzemský **průměrný věk dosáhl 41,5 roku.** Češi také žijí déle a roste podíl lidí nad pětadesát. V ohrožení je důchodový i zdravotnický systém. Senioři jsou však aktivnější než před osmnácti lety.

Činnosti, kterým se na internetu věnují lidé ve věku 65+

Vyřídít maily, přečíst zprávy a podívat se, co dávají v televizi. Poté jeden dva telefonáty přes Skype s přáteli a pak si třeba v e-shopu koupit nový kotel na uhlí. Takhle nějak vypadá běžné dopoledne dvaosmdesátiletého pana Václava z Dobrušky. Aktivní senior už přes deset let používá notebook a naučil se pracovat i s internetem. „Zpočátku to pro mě byla španělská vesnice, ale syn a známí mi vysvětlili základy a zbytek už jsem se naučil sám,“ řekl TÝDNU.

Podobný obrázek ze života českých seniorů se v blízké budoucnosti nejspíše bude ukazovat stále častěji. Český statistický úřad totiž zveřejnil analýzu, podle které jsme za posledních sedmáct let zestárlí o 4,2 roku. Zatímco ještě na počátku tisíciletí dosahoval mediánový (prostřední) věk v České republice 37,3 roku, loni to už bylo 41,5 roku.

Století důchodci

Stáří naší populace je srovnatelné s maďarskou, dánskou nebo belgickou a odpovídá víceméně evropskému průměru. Stejně tak z něj nevybočuje rychlost, s jakou Češi od roku 2000 zestárlí. Na rozdíl třeba od Litevců, kteří v posledních sedmácti letech přidali více než sedm roků.

Posouvání hranice mediánového věku však není jediným příznakem toho, že české obyvatelstvo stárne. Prodlužuje se také střední délka života a stoupá podíl lidí ve věku nad pětadesát let na celkové populaci. Zatímco ještě před dvaceti lety činil 13,7 procenta, dnes je pětadesát či více let téměř každému pátému Čechovi.

A má být ještě hůř. Do poloviny tohoto století se podle statistik podíl seniorů zvýší nad třicet procent, a to u všech tří variant, se kterými počítají. V té nejméně optimistické by pak starší pětadesátiletý měl být každý třetí Čech. S tím, jak se lidé budou dožívat stále vyššího věku, si také budou delší dobu užívat důchodu. Na počátku devadesátých let Češi pobírali penzi průměrně čtrnáct let. Dnes je to o deset let více. Lynda Grattonová a Andrew Scott, profesori London Business School, dokonce nedávno přišli s předpovědí, podle které se lidé narození po roce 1997 už budou běžně dožívat devadesátí či sta let.

Zachrání nás migranti?

Jestliže se tyto předpovědi naplní, sociální a zdravotnické systémy se ocitnou ve vážných problémech s jejich finanční udržitelností. Podle studie Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu IDEA při

CERGE-EI se český penzijní systém začne propadat do deficitů v řádu stovek miliard korun ročně. A pokud politici konečně neprosadí reformu, která přežije déle než jedno volební období, bude prý v roce 2050 financovatelný jen ze šedesáti procent. Při současných výdajích na penze, které lehce převyšují hranici 400 miliard korun, by to znamenalo výpadek asi 150 miliard každý rok.

Spoléhat se nedá ani na demografický vývoj. Češi plodí málo dětí, a i když se situace od roku 2000 zlepšila, ani naplnění neoptimističtějších předpovědí nebude stačit na přirozenou obnovu tuzemského počtu obyvatel. V roce 2050 má totiž úhrnná plodnost (průměrný počet dětí narozených jedné ženě během života) dosáhnout jen 1,77 dítěte, k udržení stejného objemu populace je zapotřebí alespoň dvou dětí na jednu ženu. Počet obyvatel České republiky sice zatím stoupá, ale děje se tak díky kladnému saldu migrace – za rok 2016 mírně přesáhlo dvacet tisíc obyvatel. Objem přeshraničního stěhování se však velmi obtížně prognózuje, a tak nelze příliš stavět na tom, že náš důchodový a zdravotnický systém zachrání.

Systémy na zhroutilí

O tom, že česká populace začne stárnout, se hovoří už od počátku devadesátých let. Tehdy se ale budoucím problémům nevěnovala dostatečná pozornost, protože důchodový účet řadu let vykazoval přebytky. Mohla za to jednak relativně dobrá ekonomická situace České republiky se solidním hospodářským růstem a nízkou nezaměstnaností, jednak stále ještě příznivá věková struktura obyvatel.

Jenže od té doby se časy změnila a prognózy statistik se naplňují. Nic na tom nezmění ani skutečnost, že letos má být důchodový účet v devítimiliardovém přebytku, poprvé po deseti letech. „Je to mimořádný výsledek způsobený mimořádně nízkou nezaměstnaností, který se nemusí opakovat. Nedá se tedy vykládat tak, že problémy s důchodovým systémem máme vyřešené,“ rekla TÝDNU Veronika Hedija, ekonomka z jihlavské Vysoké školy polytechnické.

Podobný vývoj se dá očekávat také u zdravotnického systému. Z celkového balíku 265 miliard korun, který se ročně vybere na veřejném zdravotním pojištění, se zhruba čtyřicet procent využije na financování zdravotní péče o lidi starší pětadesátilet. Kvůli stárnutí populace ▶

se i tento podíl bude pravděpodobně zvyšovat.

Zdravotnický systém je sice v posledních letech mírně přebytečný, ovšem i za to může především nebyvale robustní hospodářský růst. Trend má podle odhadů zdravotních pojišťoven vydržet i letos. Otázka je, zda se podaří konečně tvořit alespoň nějaké malé rezervy, nebo se pojede opět nadoraz. „Při současných mzdových požadavcích, vstupu nových léků a terapií na trh a vůbec zvětšování objemu péče se systém při zpomalení či zastavení hospodářského růstu dostane do deficitu a problémů,“ řekl TÝDNU Tomáš Cikrt, šéfredaktor portálu Zdravotnickýdeník.cz a bývalý mluvčí ministerstva zdravotnictví.

Neochota něco řešit

O problémech se však zatím jenom mluví. Jakékoli reformní snahy, ať už v podobě zavedení regulačních poplatků ve zdravotnictví, nebo druhého důchodového (povinného) pilíře, byly vzápětí rozmetány na prach. Alternativa je ovšem v nedohlednu. Politici čekají, až se řešení najde samo nebo až se oba systémy zhroutí, a pak už zkrátka nezbude než nějakou radikální reformu provést.

„Osobně si myslím, že politici nejsou schopni a ochotni najít nějaký kompromis týkající se zásadnější změny důchodového systému. Mluví se o ní už dvacet let, bylo x komisí, a výsledky de facto žádné nejsou. Pokud ke změně došlo, tak ji další vláda zrušila,“ vyjmenovává hlavní příčiny současného stavu Libor Žídek, ekonom z brněnské Masarykovy univerzity.

Diametrální proměna důchodového systému od současného průběžného k fondovému je bez obrovských dodatečných peněžních zdrojů prakticky neproveditelná. Průběžně financovaný systém je založen na mezigenerační solidaritě, kdy pracující platí penze těm, kterým již byly přiznány. Pokud by si měli zároveň spořit na svůj důchod s tím, že se vyvážou z průběžného systému, znamenalo by to pro ně další nezanedbatelnou zátěž. Odkládání peněz na penzi tak bude vždy více či méně doplňkem ke státnímu důchodu.

Reformy, či úpravy?

Proto se mezi ekonomy už nehovoří o reformě systému jako celku, ale o přizpůsobování parametrů stávajícího systému. Tím je například posouvání věkové hranice pro odchod do penze směrem vzhůru

Vývoj počtu pětadesátníků v populaci

Rok	Absolutní počet (v milionech)	Podíl v obyvatelstvu (v %)
2020	2,09	20,3
2025	2,20	21,5
2030	2,31	22,9
2035	2,40	24,1
2040	2,63	26,9
2045	2,83	29,7
2050	2,96	31,3

Zdroj: ČSÚ

s tím, jak se prodlužuje naděje dožití. Dociřit by se tak mělo doby pobírání starobního důchodu, která bude dlouhodobě ufinancovatelná. „Jenže i to vyžaduje nalézt dostatečnou politickou odvalu, protože odkládat okamžik odchodu do penze je velmi nepopulární,“ upozorňuje Žídek.

Možná i proto vláda Bohuslava Sobotky loni stanovila věkový strop pro přiznání starobního důchodu na pětadesát let. Z dlouhodobého hlediska to však znamená, že současní pětatichtáctníci se budou muset na stáří zajistit sami, pokud nebudou chtít třít bídu s nouzí.

Stejně tak není na obzoru ani řešení pro systém veřejného zdravotnictví. Přitom právě pro něj může být stárnutí populace ještě problematictější. Zatímco čas odchodu do penze můžeme odsouvat, intenzivnější potřeba zdravotní péče se dostává sama od sebe v závislosti na našem věku. Zde nemůžeme říci, že zdravotní pojišťovny budou některou léčbu či úkony hradit až poté, co dovršíme například sedmdesátku. „Žádné jednoduché řešení nevidím. Pořád se však můžeme snažit zdravotnický systém zefektivnit a omezit plýtvání, které v něm existuje. Například využíváním informačních technologií, které by dohlížely na to, zda se některé výkony zbytečně nedublují,“ navrhuje Libor Žídek.

Postarejte se sami

Jestliže s řešením není schopen přijít stát, lidé budou muset starost o své stáří a zdraví vzít do vlastních rukou. Je stále obvyklejší, že senioři v důchodu ještě pracují. Pomáhá jim to udržet se ve fyzické i duševní formě.

Před osmnácti lety pracovala čtyři procenta lidí ve věku pětadesát a více let. V roce 2015 to už bylo 5,6 procenta. Ještě větší nárůst ekonomické aktivity

starších lidí je patrný ve věkové skupině šedesát až čtyřiašedesát let. Zde se podíl pracujících za stejné sledované období zdvojnásobil. V obou kategoriích pak výrazně více svou účast na pracovním trhu zvedly ženy. S výjimkou tří zemí se jedná o všeobecný evropský trend. Stárne nejen Česko, ale prakticky celá ekonomicky vyspělá část světa.

U českých seniorů přitom nejde o pouhý přivýdělek. Průměr mezd, které pobírají, je prakticky na stejné úrovni jako v celém národním hospodářství. Těžší ze svých dlouholetých zkušeností, čehož jsou si jejich zaměstnavatelé vědomi a jsou ochotni je ocenit.

Že se starší lidé snaží dbát o svou kondici, dokazují i další sledované charakteristiky. Zhruba pětadvacet procent českých seniorů používá internet alespoň jednou za tři měsíce. Řadí se tak k průměru Evropské unie. Z postkomunistických států je před námi pouze Estonsko, kde pravidelně surfuje po síti šest z deseti lidí nad pětadesát let.

Na stáří myslte včas

Pracovat i v důchodovém věku je jistě obdivuhodné. Dnešní senioři často ani nemají jinou volbu, pokud nechtějí upadnout do chudoby. Lidem narozeným po roce 1989 se však nabízí daleko širší paleta možností, jak se na příchod podzimu života připravit. Analytici doporučují odkládat si něco stranou hned od první výplaty, optimálně jednu desetinu.

Na druhé straně má polistopadová generace nevýhodu v tom, že musí čelit vyššímu existenčnímu riziku. „Mladí lidé vstupující na pracovní trh řeší primárně své bydlení a otázky související se zakládáním rodiny. Na nějaké úspory na důchod myslí zpravidla až na posledním místě,“ upozorňuje Veronika Hedija.

Petr Musil ■